

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

ОРЛЕНКО Марина Володимирівна

УДК 329.78:323.2(477)

**ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНИХ
ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СУЧАСНОМУ
ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Миколаїв – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі політичних наук Чорноморського державного університету імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент
Курілло Вадим Євгенович,
Чорноморський державний
університет імені Петра Могили,
доцент кафедри політичних наук.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Семенченко Федір Григорович,
Херсонський національний
технічний університет,
завідувач кафедри філософії, політології і
права;

кандидат політичних наук, доцент
Букорос Тетяна Олександрівна,
Державний вищий навчальний заклад
«Університет менеджменту освіти»
НАПН України, м. Київ,
доцент кафедри управління проектами та
загальнофахових дисциплін.

Захист відбудеться «12» лютого 2016 р. о «12:00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.053.01 у Чорноморському державному університеті імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського державного університету імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Автореферат розіслано «11» січня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. А. Громадська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Трансформація політичних та соціально-економічних основ українського суспільства на сучасному етапі демонструє досить активне залучення молоді до цих процесів. Саме молоде покоління завжди є провідним рушієм суспільних змін та модернізації. У зв'язку з низкою системних трансформацій, характерних нині для Української держави, актуалізується проблематика участі молодіжних громадських організацій у політичному процесі. Така участь, у свою чергу, призводить до становлення нових та розпаду або реформування існуючих соціальних інститутів громадянського суспільства. Відповідно, сьогоденні суспільно-політичні зміни тісно пов'язані з процесами інституціоналізації молодіжних громадських організацій та їхньою участю в політичному процесі України, що зумовлює актуальність цього дослідження.

Процес розвитку нашої держави триває понад два десятиліття, тому участь молодіжних громадських організацій у політичному процесі бере свій відлік із моменту здобуття Україною незалежності. Водночас радянський спадок наклав істотний відбиток на особливості функціонування громадських у цілому та молодіжних громадських організацій зокрема в сучасній Україні.

Задля сприяння перетворенню молодіжних громадських організацій держави на провідника й рушія дійсно конструктивних змін замість функціонування в ролі молодіжних осередків політичних партій необхідним видається ґрунтовний аналіз особливостей та перспектив їхньої діяльності. Для розвитку молодіжних структур та розбудови демократичного громадянського суспільства, інтегрованого до європейського співтовариства, держава зобов'язана сприяти консолідації та структуруванню молодіжного руху на засадах спрямованості, єдності та становлення «модерної» української нації. В основу діяльності молодіжних громадських організацій доцільно також залучити кращий європейський досвід у сфері розвитку молодіжної ініціативи.

У цьому контексті треба відзначити, що проблематика інституціоналізації молодіжних громадських організацій та їхньої участі в політичному процесі України досі є недостатньо висвітленою у вітчизняній політологічній науці. Дослідники переважно приділяють увагу питанням участі молодіжних громадських організацій у виборчих кампаніях або ж їхній співпраці з провідними політичними партіями України. Утім, доцільно більше уваги приділити саме процесу формування молодіжних громадських організацій,

утвердженню їхніх статусів і ролей, дослідженню їхніх інтересів, цілей та проблем. Отже, досить актуальним на сучасному етапі трансформації українського суспільства виявляється здійснення комплексного аналізу інституціоналізації молодіжних громадських організацій у сьогоденному політичному процесі України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження пов'язаний із тематикою «Політичні, соціально-економічні та етнонаціональні процеси і внесок визначних громадсько-політичних діячів у їхній розвиток у Південному регіоні України», яка розробляється Центром політичних досліджень та кафедрою політичних наук Чорноморського державного університету імені Петра Могили (державний реєстраційний номер 0103U008821).

Мета та завдання дослідження. Виходячи з окреслених проблем та актуальності теми, автор визначає таку мету дослідження: комплексне розкриття процесу інституціоналізації молодіжних громадських організацій із визначенням напрямів залучення їх до більш активної участі в сучасному політичному процесі України з урахуванням європейського досвіду.

Досягнення поставленої **мети** вимагає розв'язання таких основних дослідницьких завдань:

- 1) з'ясувати стан наукової розробки питання інституціоналізації молодіжних громадських організацій та охарактеризувати джерельну базу дослідження;
- 2) обґрунтувати теоретичні засади дослідження інституціоналізації молодіжних громадських організацій в Україні;
- 3) узагальнити погляди науковців на становлення молодіжних громадських організацій як наслідок процесу їхньої інституціоналізації в Україні;
- 4) висвітлити особливості участі молодіжних громадських організацій у сучасному політичному процесі в Україні;
- 5) проаналізувати динаміку політичної участі молодіжних громадських організацій в Україні;
- 6) визначити шляхи активізації політичної участі молодіжних громадських організацій у сучасній Україні з урахуванням європейського досвіду та розробити відповідні рекомендації.

Об'єктом дослідження є участь молодіжних громадських організацій у політичному процесі України.

Предметом дослідження виступає інституціоналізація молодіжних громадських організацій у сучасному політичному процесі України.

Методи дослідження. У процесі проведення дослідження автор спирався як на загальнонаукові, так і на спеціальні методи,

використання яких зумовлюється особливістю предмета дослідження.

Застосування порівняльно-історичного методу надало можливість здійснити порівняння напрямів діяльності молодіжних громадських організацій у різний історичний період їхнього розвитку. Під час розгляду молодіжних громадських організацій як частини загального молодіжного руху було використано аналітико-синтетичний та системний методи. У дослідженні взаємозв'язку між політичними явищами та подіями, а також філософських категорій та понять у політологічному контексті застосовувався синергетичний метод. Структурно-функціональний метод став у нагоді під час визначення ролі та місця молодіжних громадських організацій як соціального інституту в сучасному політичному процесі в Україні. Інституційний метод було використано для аналізу молодіжних громадських організацій як інституту громадянського суспільства.

Участь дисертанта в численних молодіжних заходах (на місцевому, обласному та національному рівнях) виявила необхідність використання методу прямих спостережень, що надало можливість глибше проаналізувати молодіжні ініціативи та обґрунтувати висновки щодо їхнього впливу на державну молодіжну політику в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш значущими результатами дослідження, що становлять наукову новизну, розкривають суть роботи та виносяться на захист, є такі:

уперше:

– визначено, що участь молодіжних громадських організацій у політичному процесі України характеризується фрагментарністю, детермінованою суспільно-політичною ситуацією в країні;

– встановлено, що загроза національному суверенітету України протягом останніх двох років призвела до активного зростання офіційно зареєстрованих молодіжних громадських організацій (зокрема, волонтерських) та посилення їхньої участі в політичних подіях у державі;

удосконалено:

– класифікацію напрямів участі молодіжних громадських організацій у сучасному політичному процесі в Україні, враховуючи європейський досвід у сфері розвитку молодіжної політики;

– понятійно-категоріальний апарат дослідження щодо визначення інституціоналізації молодіжних громадських організацій у сучасній Україні. Запропоновано авторське бачення процесу інституціоналізації молодіжних громадських організацій як процесу перетворення

неформального об'єднання на юридичну організацію шляхом її реєстрації задля здійснення цілей і завдань, визначених у статутних документах організації;

дістали подальшого розвитку:

- визначення місця молодіжних громадських організацій у системі взаємодії з державною владою. Обґрунтовано роль молодіжних громадських організацій як посередників, які сприяють формуванню й упровадженню державної молодіжної політики;

- механізми залучення молодіжних громадських організацій до європейського молодіжного руху через створення Європейського молодіжного центру, на зразок молодіжних структур у містах Страсбург та Будапешт.

Практичне значення одержаних результатів дослідження пов'язане з наявністю запропонованих автором напрямів залучення молодіжних громадських організацій до участі в політичному процесі в сучасній Україні з урахуванням європейського досвіду.

Основні результати дисертаційної роботи можуть використовуватися науково-педагогічними працівниками в навчальному процесі, під час написання підручників, навчально-методичних програм для підготовки політологів та фахівців інших спеціальностей.

Матеріали й висновки роботи можуть також використовуватися в роботі молодіжних громадських організацій, центрів політичної та громадянської освіти місцевого й державного рівнів. Тематика роботи є актуальною й перспективною для організації круглих столів, семінарів і конференцій всеукраїнського та міжнародного масштабів.

Крім того, результати дослідження стануть у нагоді під час розробки та вдосконалення нормативно-правової бази створення й функціонування молодіжних громадських організацій в Україні.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлювалися на конференціях, «круглих» столах та в доповідях. Основні з них: II Міжнародна наукова конференція «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (2009, м. Суми); щорічна Міжнародна науково-практична конференція «Ольвійський форум: стратегії України в геополітичному просторі» (2009, 2010, 2011, м. Ялта; 2012, м. Сімферополь; 2013, 2014, 2015, м. Миколаїв); I Науково-практична студентська конференція «Дейні основи соціально-політичних систем. Політичні ідеології: трансформація уявлень в контексті сучасності» (2009, м. Львів); Науково-практична конференція «Соціокультурний розвиток Причорноморського регіону: європейський контекст» (2009,

м. Миколаїв); щорічна Науково-методична конференція «Могилянські читання» (2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, м. Миколаїв); Міжнародна наукова конференція «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього України» (2010, м. Запоріжжя); I Національний конвент українського відділення Міжнародної асоціації студентів політичної науки (2011, м. Одеса); круглий стіл «Молодь півдня України про європейську інтеграцію: історія та сучасність» (2012, м. Миколаїв); інтернет-конференція: XX Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційний потенціал української науки – XXI століття» (2013, м. Запоріжжя).

Також результати дослідження проходили апробацію під час участі автора в міжнародній освітній програмі «Human Rights Umbrella» (2010, Україна – Швеція).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження знайшли відображення в 13 наукових працях, із них: 8 статей у фахових українських виданнях з політичних наук, 1 праця в закордонному виданні та 4 – у тезах наукових конференцій.

Структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (перелік із 301 найменування). Повний обсяг дисертації складає 206 сторінок, з яких основний текст становить 173 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність та ступінь розробленості обраної теми, її зв'язок із науковими програмами й темами; визначено мету й завдання роботи, об'єкт та предмет дослідження; зазначено методи дослідження; сформульовано наукову новизну; з'ясовано практичне значення одержаних результатів; узагальнено їх апробацію; окреслено структуру роботи.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження інституціоналізації молодіжних громадських організацій в Україні**» розглянуто стан наукової розробки проблеми, джерельну базу та теоретико-категоріальний апарат дослідження.

У підрозділі 1.1. «*Стан наукової розробки проблеми*» визначено особливості висвітлення молодіжної проблематики в українській та зарубіжній науковій літературі. Виходячи з формулювання теми та предмета дослідження, у межах цієї роботи першочергова увага звертається на теоретичні розробки сучасних українських учених і науковців, пов'язані з узагальненням потреб, інтересів та позиції

молоді, з одного боку, та проблем молоді й молодіжних громадських організацій, з іншого. Серед них можна виокремити праці таких авторів, як М. Багмет, О. Балакірева, В. Барабаш, О. Бень, В. Боряз, В. Вербець, І. Гайванович, Ю. Галабурда, Є. Головаха, М. Іванов, А. Карнаух, М. Кербаль, Г. Коваль, Н. Колісниченко, В. Криворученко, Ю. Криворучко, В. Онищук, Н. Паніна, М. Перепелиця, С. Сорока, В. Ярошенко.

Що стосується питання періодизації розвитку сучасних молодіжних громадських організацій, то потрібно відзначити доробки таких науковців: В. Головенька, М. Головатого, О. Корнієвського, В. Куліка, В. Якушика.

До наукових розробок щодо дослідження участі молодіжних громадських організацій у політичному процесі держави в сучасному суспільно-політичному дискурсі варто віднести насамперед роботи таких авторів, як В. Бебик, С. Безклетний, В. Бортніков, Т. Букорос, Д. Гончаров, О. Кулеба, В. Курілло, О. Мелешкіна, Н. Ротар, Ф. Семенченко та інші.

Аналізом функціонування молодіжних громадських організацій, назвавши їх організаціями третього сектору, займались і західні вчені, які визначали політичну участь як процес або механізм, що змінюється та формує нову систему поглядів у суб'єктів такої участі. Зокрема, до таких дослідників належать Г. Алмонд, М. Вебер, С. Верба, Х. Макклоскі, Т. Парсонс, Дж. Фішер, С. Хантінгтон.

У підрозділі 1.2. *«Джерельна база дослідження»* подано аналіз джерел, які зробили можливим здійснення дослідження.

Вивчення процесу інституціоналізації молодіжних громадських організацій у сучасному політичному процесі України стає можливим завдяки опрацюванню широкого комплексу джерел та матеріалів, у яких відображено сучасні реалії, тенденції та напрями проявів соціально-політичної активності представників молодого покоління, їхні цілі та проблеми в рамках нормативно-правової сфери.

Джерельну базу розподілено за напрямами, які надають можливість провести аналіз проблеми інституціоналізації молодіжних громадських організацій у сучасній Україні: 1) основні та допоміжні нормативно-правові акти; 2) матеріали періодичних видань й засобів масової інформації; 3) довідкові видання, монографії, збірки наукових праць, колективні дослідження, наукові статті; 4) документи політичних партій (партійна преса, статuti), друковані матеріали молодіжних громадських організацій.

У підрозділі 1.3. *«Теоретико-категоріальний апарат вивчення інституціоналізації молодіжних громадських організацій у сучасній*

Україні» визначаються теоретичні засади й вихідні позиції, що використовуються під час вирішення поставлених завдань та досягнення окресленої мети дослідження.

Обґрунтовано, що, незважаючи на наявність у науковому обігу значної кількості досліджень, присвячених питанням політичної діяльності молоді в сучасній Україні, у науковій літературі досі не склалося єдиної думки щодо аналізу можливостей і перспектив ефективного залучення офіційно зареєстрованих молодіжних громадських організацій до участі в сучасному політичному процесі.

Уточнено категоріальний апарат дослідження через визначення таких понять, як «інституціоналізація», «молодіжні громадські організації», «політичний процес», «політична участь». У дослідженні запропоновано поняття «інституціоналізація молодіжних громадських організацій» як процес перетворення неформального об'єднання на формальну організацію шляхом юридичної її реєстрації задля здійснення цілей і завдань, визначених у статутних документах організації.

З'ясовано, що інституціоналізація молодіжних громадських організацій як соціального інституту включає в себе процеси легалізації та легітимації.

Визначено основні відмінності між формальними (інституціоналізованими) та неформальними (неінституціоналізованими) молодіжними громадськими організаціями й виокремлено основні критерії класифікації офіційно зареєстрованих молодіжних громадських організацій, серед яких: активність; ефективність; статутні завдання; ступінь самостійності; ступінь інтегрованості; ступінь зрілості; формалізованість, тощо.

У другому розділі **«Інституціоналізація молодіжних громадських організацій та специфіка їх участі в політичному процесі України»** з'ясовано особливості становлення молодіжних громадських організацій та їхньої участі в політичному процесі в Україні.

У підрозділі 2.1. *«Становлення молодіжних громадських організацій в Україні як наслідок процесу їх інституціоналізації»* висвітлено питання формування молодіжних громадських організацій України та визначено витоки процесу інституціоналізації об'єднань молоді в громадянському суспільстві.

Проаналізовано нормативно-правову базу, яка закріплює загальні засади державної молодіжної політики. Виявлено, що становлення молодіжних громадських організацій в Україні супроводжувалося не тільки тривалим законотворчим процесом, а й значною роботою щодо роз'яснення правового регулювання та контролю над

упровадженням прийнятих законів та нормативних актів у сфері молодіжної політики.

Доведено, що основою створення молодіжних громадських організацій є спільні інтереси й мотивація їхніх представників, самоорганізованість та активна позиція у вирішенні молодіжних проблем. Кінцевою метою інституціоналізації молодіжних громадських організацій є офіційне закріплення їхніх прав та визнання самого інституту суспільством задля представлення проблем молоді до владних органів та їх вирішення, захист їхніх прав і свобод.

Окрім того, виокремлено дві складові процесу інституціоналізації, а саме: соціологічну й правову, що включають легітимацію й визнання конституційних функцій та обов'язків молодіжних організацій у межах існуючої політичної системи в країні.

Розкрито періодизацію етапів становлення молодіжних громадських організацій в Україні у форматі розвитку молодіжного руху загалом, що значно пов'язане з політико-правовими перетвореннями та розвитком демократичних процесів у країні.

Обґрунтовано, що молодіжні громадські організації в Україні зі здобуттям незалежності інституціоналізуються, удосконалюються та впливають на процес формування системи зовнішніх та внутрішніх зв'язків у державі.

У підрозділі 2.2. *«Особливості участі молодіжних громадських організацій у політичному процесі України»* проаналізовано особливості та напрями участі молодіжних громадських організацій в Україні, починаючи з моменту прийняття Основного Закону країни.

Доведено, що сьогоденні виклики зумовлюють залучення молодіжної громадськості до участі в політичному процесі, у виробленні та прийнятті державно-управлінських рішень, зокрема у сфері державної молодіжної політики.

Визначено, що одним із найбільш дієвих механізмів впливу молодіжних громадських організацій на політичну систему країни та прийняття важливих політичних рішень владою є їхня безпосередня участь у політичному процесі України.

Проаналізовано, що саме молодіжні громадські організації за кількістю посідають третє місце серед усіх офіційно зареєстрованих громадських об'єднань в Україні за спрямуванням та видами діяльності. Це актуалізує значення та важливість використання цього потенціалу в проведенні трансформаційних перетворень сфер суспільного життя на сучасному етапі.

Висвітлено класичні форми участі молодіжних громадських організацій у політичному процесі в Україні, а з поширенням інтернет-

технологій та вільного доступу до них – виникнення різноманітних форм віртуальної політичної участі.

Виокремлено чинники впливу на ступінь політичної активності молодіжних громадських організацій, а саме: рівень освіти, доступ до отримання інформації, соціально-політичні процеси в державі, рівень сформованості громадянського суспільства, політична соціалізація молоді, політичний режим, соціокультурне та географічне середовище.

Доведено, що одним із важливих чинників інституціоналізації та розвитку молодіжних громадських організацій в Україні є їхня взаємодія з політичними партіями. В Україні значна кількість політичних партій має молодіжні осередки, що діють у межах тієї самої ідеологічної платформи. Крім того, політичні партії за допомогою своїх програм намагаються забезпечити підтримку молоді на виборах, проголошуючи соціальну орієнтацію власної молодіжної політики.

Третій розділ роботи **«Напрями розширення політичної участі молодіжних громадських організацій в Україні на сучасному етапі розвитку»** присвячено вивченню динаміки політичної участі молодіжних громадських організацій України та визначенню шляхів активізації їхньої політичної участі в сучасній Україні з урахуванням європейського досвіду.

У підрозділі 3.1. *«Динаміка політичної участі молодіжних громадських організацій в Україні»* проаналізовано динаміку політичної участі, у тому числі фрагментарно, молодіжних громадських організацій, обґрунтовано внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на їхню політичну участь в Україні.

Доведено, що в процесі діяльності переважної більшості членів молодіжних громадських організацій спостерігаються свого роду злети та падіння, які значно залежать як від політичних реалій у житті країни, так і від кадрового підбору їхніх лідерів.

З'ясовано, що протягом періоду незалежності України спостерігається динаміка зростання кількості офіційно зареєстрованих молодіжних громадських організацій. Окрім того, за останні два роки активізувалася участь об'єднань молоді в політичному житті країни задля збереження суверенітету України.

Визначено, що з розвитком новітніх технологій виникає масова молодіжна інтернет-аудиторія, яка підтримує постійний суспільно-політичний діалог з органами влади з можливістю електронного зворотного зв'язку в реальному часі.

Розкрито причини підвищення в молодого покоління аполітичності та небажання брати участь у політичному житті країни, одними з яких є: неправдиві та негативні повідомлення в засобах масової інформації;

неактивність самої молоді; низький рівень власної відповідальності; недовіра до органів державної влади й інституту виборів.

Висвітлено специфіку політичної участі молодіжних громадських організацій залежно від типу політичної системи.

У підрозділі 3.2. *«Шляхи активізації політичної участі молодіжних громадських організацій сучасної України з урахуванням європейського досвіду»* визначено напрями залучення молодіжних громадських організацій до політичної участі.

З'ясовано питання залученості молодіжних громадських організацій до молодіжного європейського руху задля переосмислення та адаптації найбільш вдалих і передових європейських технологій і методів роботи з молоддю в українську практику.

Проаналізовано основні моделі молодіжної політики країн Європейського Союзу: універсалістську, громадівську, протекціоністську та централізовану. Визначено найбільш прийнятну та наближену модель молодіжної політики країн Європейського Союзу для України, а саме змішану модель на основі протекціоністської та централізованої моделей.

Висвітлено головні принципи європейської молодіжної політики, основні з яких: свобода дій молодого покоління, здобуття молоддю професійної освіти, її саморозвиток, активізація співпраці між різними молодіжними об'єднаннями, формування сприятливого середовища для розвитку молоді тощо.

Обґрунтовано доцільність створення Європейського молодіжного центру в Україні, підпорядкованого Раді Європи, який би сприяв налагодженню співпраці неурядових об'єднань з органами влади, консолідації молоді та молодіжних громадських організацій у руслі євроінтеграції.

ВИСНОВКИ

У результаті аналізу інституціоналізації молодіжних громадських організацій у сучасному політичному процесі України автор дійшов таких висновків.

1. У ході аналізу наявних наукових робіт як українських, так і зарубіжних дослідників із молодіжної проблематики дисертант дійшов висновку, що в рамках політологічної науки створено значну теоретичну базу дослідження молодіжного питання. Однак треба відзначити, що питання інституціоналізації молодіжних громадських організацій та їхньої участі в політичному процесі в Україні досі є недостатньо висвітленими у вітчизняній політологічній науці.

Обґрунтовано, що за сучасних умов розвитку України проблематика інституціоналізації молодіжних громадських організацій та їхньої участі в політичному процесі в Україні набуває актуальності з точки зору як теоретичного аналізу, так і практичної реалізації. Тенденції світового та європейського розвитку зорієнтовані на надання молодіжним громадським організаціям ширших можливостей для участі в політичному процесі та прийнятті важливих суспільно-політичних рішень для України.

Для найповнішої реалізації мети дослідження використовується комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема порівняльно-історичний, аналітико-синтетичний, системний, структурно-функціональний, інституційний та синергетичний, критико-конструктивний метод у виробленні підсумків та узагальнень у цьому дослідженні.

Характеризуючи стан наукової розробки проблеми, запропоновано аналіз джерельної бази дослідження за чотирма умовними напрямками, виходячи з розуміння процесу інституціоналізації молодіжних громадських організацій та їхньої участі в політичному процесі України.

До кола джерел під час аналізу стану наукової розробки проблеми ввійшли: нормативно-правова база, програмні та статутні документи молодіжних осередків політичних партій та громадських організацій, наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів щодо обраної теми; матеріали вітчизняних періодичних видань друкованого та електронного форматів; матеріали міжнародних та всеукраїнських конференцій, семінарів, круглих столів.

Інституціоналізація молодіжних громадських організацій відбувається шляхом їх юридичної реєстрації задля досягнення спільної мети щодо покращення державної молодіжної політики, укріплення співпраці між молоддю та державою, підвищення громадської активності молоді, залучення їх до суспільно-політичного життя в країні.

2. Починаючи з 1991 року, в Україні розпочався процес створення різноманітних молодіжних громадських організацій, які були першими та мали на меті виражати й захищати специфічні інтереси молодого покоління, намагаючись відстоювати їх у контексті суспільно-політичних процесів.

Відразу після проголошення незалежності України розгорнулась активна робота зі створення законодавчої бази діяльності молоді та молодіжних громадських організацій. Було прийнято численні нормативно-правові акти, які були ефективними правовими механізмами закріплення місця молоді та молодіжних громадських організацій в Україні.

Перехід до нових правових цінностей в Україні відбувся не одразу. Законотворчий процес стосовно молодіжних громадських організацій

в Україні був складним та неоднозначним, характеризувався пережитками радянської системи, відсутністю єдиної цілісної національної стратегії, роздробленістю в органах влади. Водночас усі ці процеси супроводжувалися суспільним усвідомленням реальної важливості та необхідності надання змоги створювати й діяти молодіжним громадським організаціям в Україні, забезпечення для них демократичних умов функціонування та здійснення конструктивного впливу на політичний процес нашої держави.

3. Питання хронологічного визначення становлення молодіжних громадських організацій є досить важливим для аналізу історичної ретроспективи їхньої діяльності.

Становлення молодіжних громадських організацій у форматі розвитку молодіжного руху загалом відбувалося в кілька етапів, які значно пов'язані з політико-правовими перетвореннями й змінами в нашій країні, суспільними трансформаціями та розвитком демократичних процесів.

Перші роки з моменту здобуття Україною незалежності відзначилися особливим підвищенням чисельності й студентських організацій, які були одним із важливих проявів молодіжного руху України.

Молодіжні громадські організації не завжди створюються в результаті самодіяльності та ініціативи молоді (демократична інституціоналізація). Створення їх може бути ініційоване як державою, так і політичними партіями, громадськими об'єднаннями тощо (авторитарна інституціоналізація). Але передумовою заснування молодіжних громадських організацій на сьогодні є спільність тих чи інших інтересів, задля досягнення яких молодь об'єднується в організації (змішана інституціоналізація).

4. Сьогодні виклики зумовлюють залучення молодіжної громадськості до участі в політичному процесі (особливо події останніх років в Україні), виробленні та прийнятті державно-управлінських рішень, зокрема у сфері державної молодіжної політики.

Молодіжні громадські організації як форма прояву соціальної активності молоді переживають разом з Українською державою складний період суспільно-політичних та економічних трансформацій. Створені молодіжні громадські організації покликанні спрямовувати свою діяльність на реалізацію інтересів та потреб молоді, що є безперечно важливою складовою політичного процесу України.

Специфіка участі молодіжних громадських організацій у політичному процесі здійснюється поетапно, а саме: визначення найбільш гострих молодіжних проблемних питань, що потребують негайного вирішення; вибір конструктивного шляху вирішення актуальних проблем; упровадження теорії в практику, тобто безпосередньо

вирішення зазначеної проблеми молодіжними громадськими організаціями. Такий поділ політичної участі на етапи дає молодіжним громадським організаціям раціонально підходити до вирішення проблем як у молодіжній сфері, так і в країні в цілому.

Щодо основних характерних особливостей розвитку молодіжних громадських організацій у сучасний період в Україні, варто виділити такі: різноманітні напрями діяльності, нерівномірність розвитку в регіонах України, посилення процесу взаємодії молодіжних громадських організацій з органами влади, співпраця з європейськими молодіжними громадськими об'єднаннями.

Основними напрямами політичної участі молодіжних громадських організацій, які прямо та опосередковано впливають на політичний процес в Україні, є: проведення різного роду консультивань, надання підтримки іншим неурядовим громадським об'єднанням, участь у розбудові громадянського суспільства та дотримання прав молоді, налагодження міжкультурного діалогу й співпраці з різними всеукраїнськими й міжнародними молодіжними організаціями, професійна підготовка й залученість молоді до добровільної діяльності та волонтерського руху.

5. Питання визначення динаміки політичної участі молодіжних громадських організацій набуває нової актуальності у зв'язку зі змінами зовнішньополітичного курсу України, євроінтеграційними процесами, трансформацією політичної, економічної, соціальної систем України, поширенням закордонних грантів і програм, а також усвідомленням молоддю своєї значущості та потрібності для розвитку не лише молодіжної сфери, а й країни загалом.

Одними з визначальних факторів політичної участі молоді є процес проходження молоддю людиною політичної соціалізації та ступінь активності індивіда. Класичною ж формою політичної участі є належність молоді до будь-якої молодіжної громадської організації. Молодь стрімко набуває усвідомлення важливості свого значення в суспільно-політичних процесах, формуючи численні молодіжні громадські організації, волонтерські рухи, патріотичні організації тощо. Це відкриває нові можливості для активнішого залучення й використання конструктивного потенціалу політичної участі молодіжних громадських організацій у сучасній Україні.

Характерною ознакою сучасного політичного розвитку в Україні стала динаміка зростання процесів інституціоналізації молодіжних формувань, яка залежить як від внутрішніх, так і від зовнішніх факторів.

В останні роки в Україні активізується політична участь моло-

діжних громадських організацій (зокрема, волонтерських), спричинена загрозою суверенності держави.

Спрямованість України на європейських шлях розвитку посилює доцільність створення Європейського молодіжного центру, який сприяв би консолідації молоді та молодіжних громадських організацій у руслі євроінтеграції, виступав би інструментом реалізації різного роду проектів та програм, які спрямовувалися на соціально-політичне становлення молоді.

6. У зв'язку з підписанням і ратифікацією Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом у науковому колі активізується дослідження європейської молодіжної сфери задля переймання позитивного досвіду роботи з молоддю на українську практику.

На основі аналізу становлення та досвіду діяльності молодіжних громадських організацій в Україні в межах цього дослідження дисертантом надано рекомендації стосовно шляхів активізації участі юридично оформлених молодіжних громадських організацій у сучасному політичному процесі в Україні, серед них:

1) поширювати в суспільстві просвітницьку діяльність шляхом створення освітніх проектів і програм, розробки та впровадження в навчальних закладах курсів і спецкурсів, що надасть можливість молодому поколінню отримати знання та навички щодо участі в політичному процесі України;

2) Міністерству молоді та спорту України сприяти створенню Європейського молодіжного центру, підпорядкованому Раді Європи, задля консолідації молодіжних громадських організацій та активізації їхньої спільної діяльності у сфері євроінтеграції України;

3) обласним та місцевим радам налагодити конструктивну співпрацю з молодіжними громадськими організаціями регіону шляхом ширшої залученості їх до процесу прийняття рішень;

4) одним із перспективних напрямів діяльності молодіжних громадських організацій є надання соціальних послуг із залученням волонтерів, які здійснюють добровільну, неприбуткову, суспільно корисну діяльність, керуючись патріотичними настроями та цінностями.

У дисертаційному дослідженні наголошено на важливості активізації волонтерського руху для виховання молодих громадян у дусі патріотизму та посилення їхньої участі в суспільно-політичному процесі в Україні.

СПИСОК ОПУБЛКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Гуцалова М. Державна молодіжна політика як фактор залучення молоді до участі у державотворчих процесах / М. Гуцалова // Наукові праці : науково-методичний журнал. Серія «Політологія». – Вип. 97. Т. 110. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – С. 85–88.
2. Гуцалова М. Діяльність молодіжних організацій Миколаївщини на початку 2000-х років / М. Гуцалова // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Вип. 118. Т. 131. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 123–126.
3. Гуцалова М. Молодь як об'єкт державної молодіжної політики / М. Гуцалова // Сучасна українська політика: політики і політологи про неї. – К. : Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2011. – Вип. 22. – С. 210–217.
4. Гуцалова М. Сучасні молодіжні організації в Україні: тенденції, проблеми та механізми участі в політичних процесах / М. Гуцалова // Наукові праці : науково-методичний журнал. Серія «Політологія». – Вип. 182. Т. 170. – Миколаїв : Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – С. 111–115.
5. Гуцалова М. В. Нормативно-правова база діяльності молодіжних організацій в Україні / М. Гуцалова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : зб. наук. пр. Серія «Питання політології». – № 1013. Випуск 21. – Харків, 2012. – С. 106–113.
6. Гуцалова М. В. Європейський досвід реалізації молодіжної політики / М. Гуцалова // Наукові праці : науково-методичний журнал. Серія «Політологія». – Вип. 200. Т. 212. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 168 с. – С. 97–101.
7. Гуцалова М. В. Моделі молодіжної політики в країнах Європейського Союзу / М. Гуцалова // Наукові праці : науково-методичний журнал. Серія «Політологія». – Вип. 218. Т. 230. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – С. 18–22.
8. Орленко М. В. Теоретичний аналіз визначення політичної участі молодіжних організацій України / М. Орленко // Наукові праці : науково-методичний журнал. Серія «Політологія». – Вип. 248. Т. 260. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. – С. 26–31.

Стаття в закордонному виданні:

9. Gutsalova Maryna. Features institutionalization of youth organizations in Europe and modern Ukraine / Maryna Gutsalova // The Caucasus and the

world. International Scientific Journal / Кавказ и Мир. Международный научный журнал. – Тбилиси : Кавказский международный центр исследования геоистории и геополитики, 2014. – № 18. – Р. 23–31.

Матеріали в збірниках науково-практичних конференцій:

10. Гуцалова М. Вплив інформаційних технологій на політичну свідомість молоді / М. Гуцалова // Матеріали II Міжнародної наукової конференції: «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій». – Т. 3. Ч. 1. – Секція № 4. – Суми, 2009. – 99 с. – С. 5–6.

11. Гуцалова М. Участь молоді у становленні демократичної ідеології в Україні / М. Гуцалова // Матеріали I Науково-практичної студентської конференції «Ідейні основи соціально-політичних систем. Політичні ідеології: трансформація уявлень в контексті сучасності». – Львів : Філософський факультет Львівського національного університету ім. І. Франка : Центр політичних досліджень, 2009. – 112 с. – С. 87–89.

12. Гуцалова М. В. Державотворчий напрямок діяльності молодіжних організацій України. Соціальна перспектива і регіональний розвиток: філософія, політика, соціологія / М. Гуцалова // Зб. наук. пр. / гол. ред. М. А. Лепський. – Спецвипуск. – Запоріжжя : КСК – Альянс, 2010. – С. 56–57.

13. Гуцалова М. В. Розвиток молодіжних організацій в контексті державотворчих процесів України в історичній ретроспективі / М. В. Гуцалова // Зб. тез Першого національного конвенту українського відділення Міжнародної асоціації студентів політичної науки (Одеса, 24–25 березня 2011 р.). – С. 27–30.

АНОТАЦІЯ

Орленко М. В. Інституціоналізація молодіжних громадських організацій у сучасному політичному процесі України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Чорноморський державний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2015.

У дисертації здійснено комплексне розкриття процесу інституціоналізації молодіжних громадських організацій із визначенням шляхів залучення їх до участі в сучасному політичному процесі України з урахуванням європейського досвіду. Інституціоналізація молодіжних громадських організацій розглядається як процес перетворення неформального об'єднання на формальну організацію шляхом юридич-

ної її реєстрації задля здійснення цілей і завдань, визначених у статутних документах організації.

Обґрунтовано роль молодіжних громадських організацій як посередників, що сприяють формуванню й упровадженню державної молодіжної політики. Установлено, що загроза національному суверенітету України протягом останніх двох років призвела до активного зростання офіційно зареєстрованих молодіжних громадських організацій (зокрема, волонтерських) та посилення їхньої участі в політичних подіях у державі.

Матеріали дисертації можуть бути використані в роботі молодіжних громадських організацій, науково-педагогічними працівниками в навчальному процесі, під час написання підручників, навчально-методичних програм для підготовки політологів та фахівців з інших спеціальностей.

Ключові слова: державна молодіжна політика, інституціоналізація, європейська молодіжна політика, молодь, молодіжні громадські організації, молодіжний рух, політичний процес, політична соціалізація, політична участь.

АННОТАЦИЯ

Орленко М. В. Институционализация молодежных общественных организаций в современном политическом процессе Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Черноморский государственный университет имени Петра Могилы. – Николаев, 2015.

В диссертации проведено комплексное исследование процесса институционализации молодежных общественных организаций, в ходе которого определены пути их привлечения к участию в современном политическом процессе Украины с учетом европейского опыта. Институционализация молодежных общественных организаций рассматривается как процесс преобразования неформальной объединения в формальную организацию путем юридической ее регистрации для осуществления целей и задач, определенных в уставных документах организации.

Обоснована деятельность молодежных общественных организаций в роли посредников, способствующих формированию и внедрению государственной молодежной политики. Установлено, что угроза национальному суверенитету Украины в течение последних двух

лет привела к активному росту официально зарегистрированных молодежных общественных организаций (в частности, волонтерских) и усиление их участия в политических событиях в государстве.

Материалы диссертации могут быть использованы в работе молодежных общественных организаций, научно-педагогическими работниками в учебном процессе, при написании учебников, учебно-методических программ для подготовки политологов и специалистов других специальностей.

Ключевые слова: государственная молодежная политика, институционализация, европейская молодежная политика, молодежь, молодежные общественные организации, молодежное движение, политический процесс, политическая социализация, политическое участие.

ANNOTATION

Orlenko M. V. Institutionalization of youth organizations in Ukrainian modern political process. – Manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate in Political Sciences in specialty 23.00.02 – political institutions and processes. – Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolayiv, 2015.

The thesis represents a complex analysis of youth organizations institutionalization process and identifies main areas of its potential improvement as well as possible ways to stimulate youth organizations for participation in Ukrainian modern political process using European experience. It was proved that tendencies of global and European development are focused now on providing more opportunities for youth participation in the political process and decision-making process in Ukraine.

Youth organizations institutionalization process has been shown as a process of the informal association transformation by its legal registration with the purpose to accomplish the goals and objectives identified in the organization's statute. In the thesis main features of youth organizations political participation as well as problems and prospects of such participation were discussed.

Youth organizations in Ukraine with the gaining of independence were institutionalized, improved and made a great impact on the development of external and internal relations of the country. It was determined that youth organizations' participation in the political processes is characterized by fragmentarity, which can be explained by social and political situation in the country. In addition, the role of youth organizations as intermediaries to facilitate the formation and implementation of state youth policy was discussed.

It was concluded that the threat to national sovereignty of Ukraine in the past two years has led to stronger growth of the number of registered youth NGOs (including volunteer organizations) and enhanced their participation in political events of the country.

The author characterizes prospective areas of youth organizations activity, for example: providing of social services with the assistance of volunteers who carry out voluntary, nonprofit, public benefit based on the values of patriotism and altruism.

In the thesis stressed the importance of volunteering for the education of young people and strengthen their participation in social and political process in Ukraine. Creation of youth centers such as youth structures in Strasbourg and Budapest was offered with the aim of activization of Ukrainian youth organizations involvement to the European youth movement.

In addition, based on the research results, the author provided practical recommendations on enhancing the participation of youth organizations in the political process of the state.

The main results of the thesis can be used by scientific and pedagogical staff in the learning process, when writing books, teaching programs for training of political scientists and experts of other specialties, the work of youth organizations, centers of political and civic education of the local and state levels.

Keywords: state youth policy, institutionalization, European youth policy, youth, youth organizations, youth movement, political process, political socialization, political participation.

Підп. до друку 06.01.2016.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 4786.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chdu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009.